

SOCIÁLNO - PSYCHOLOGICKÉ ZLOŽKY SOCIÁLNEJ ATMOSFÉRY A MULTIKULTURALIZMUS

SOCIAL- PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF SOCIAL ATMOSPHERE AND MULTICULTURALISM

Beáta Dvorská

Fakulta psychológie Paneurópskej vysokej školy, Bratislava

Abstract: Nowadays, with the increasing migration of population, it would be very difficult to find a totally culturally homogenous society. Even the most isolated groups are affected by other cultures in form of customs, traditions, attitudes and values. Today it is a very common issue that children at school are more aggressive, unfriendly and intolerant to each other. Many journal articles deal with social and pathological phenomena at school. Children consciously refuse to accept others into teams and class groups. Another, a very specific problem is when there are classmates of different race, culture or national minority. Our paper is trying to address to more issues and if it is necessary to take into consideration only personal and primary socializing factors of a pupil in connection with tolerance of if it is necessary to study also school environment and „social atmosphere“. Under „social atmospehere“ we understand social and psychological aspects of social environment which significantly contribute to Maturity of a group. Only a mature group is able to develop elements of tolerance. Such elements are good communication, cooperation, positive relationships between pupils(students), satisfaction, etc. With regard to respect of other cultures. If the social atmosphere is positive, pupils‘ behaviour will be more positive, they will be more tolerant and negative aspects in behaviour will be eliminated.

Key words: social atmosphere, multiculturalism, school

Abstrakt: Pri zvyšujúcej sa migrácii obyvateľstva, by sme len ťažko v dnešnej dobe hľadali spoločnosť, ktorá by bola vyslovene kultúrne homogénna. I tie najviac izolované skupiny sú ovplyvňované inými kultúrami a to v podobe zvykov, tradícií, postojov a hodnôt. V súčasnosti je veľmi diskutovanou témou, že deti na školách sú k sebe čoraz agresívnejšie, nevráživé, netolerantné. Mnoho odborných článkov sa venuje sociálno – patologickým javom na školách. Deti sa vedome odmietajú prijímať do kolektívov a triednych skupín. Ďalším problémom a možno ho nazvať i osobitým, je, keď sú spolužiaci inej pleti, kultúry, alebo národnostnej menšiny. Naš príspevok sa snaží zodpovedať viaceré otázky, a to, či je potrebné zaoberať sa len osobnostnými a primárne socializačnými faktormi u žiaka v súvislosti s toleranciou? Alebo či je potrebné skúmať i školské prostredie a jej sociálne ovzdušie? Pod pojmom sociálne ovzdušie rozumieme v našom prípade sociálno – psychologické zložky sociálnej atmosféry, ktoré sa výraznou mierou podieľajú na zrelosti kolektívu. Len zrelý kolektív žiakov je schopný rozvíjať prvky tolerancie. Takýmito prvkami sú dobrá komunikácia, kooperácia, pozitívne vzťahy medzi žiakmi, spokojnosť atď. s ohľadom na rešpektovanie inakosti kultúr. Ak bude sociálna atmosféra pozitívna, budú i žiaci pozitívnejší v správaní, budú tolerantnejší voči sebe a negatívne prejavy v správaní sa eliminujú.

Kľúčové slová: sociálna atmosféra, multikulturalizmus, škola

Úvod

Každý človek, každá skupina ľudí reaguje na zmeny spoločnosti istým spôsobom. Môže sa danému kultúrnemu prostrediu prispôbovať ako cudzinec, ktorý prichádza do nového prostredia, alebo sa prispôbuje zmenám spoločenského prostredia v dôsledku príchodu cudzincov. Multikultúrnou spoločnosť tvoria rozličné skupiny ľudí s rozdielnym etnickým, rasovým, náboženským, politickým, ale i spoločenským základom. Multikulturalizmus je založený na odlišnosti a rozdielnosti, ale taktiež podmieňuje právo jedinca na rovnocenné zaobchádzanie, zachovanie odlišnosti a ochranu pred diskrimináciou. Multikulturalizmus je v tomto smere chápaný ako:

1. Stav spoločnosti, v ktorej vedľa seba žijú rozličné sociokultúrne skupiny so špecifickými systémami inštitúcií, postojov, tradícií a hodnôt.
2. Proces, kde dochádza k výmene kultúrnych statkov, ovplyvňovaniu kultúr, prípadne k vytváraniu nových systémov.
3. Vedecká teória, zaoberajúca sa rozmanitými sociokultúrnymi aspektami, skúma, porovnáva odlišné názory, chápania, vzorce správania, a zaoberá sa tiež kultúrnymi rozdielmi.
4. Spoločenský cieľ, kde ide o vedomé úsilie vytvorenia pluralitnej spoločnosti zahrňujúcej množstvo odlišných sociokultúrnych skupín (Buryánek, 2002).

Globalizácia, regionalizácia a diferenciacia privádzajú Slovensko pred otázky, o ktorých sme si mysleli, že sú už dávno vyriešené. Slovenská kultúra sa diferencuje vnútorne, diferencuje sa taktiež kultúra Slovenskej republiky a súčasne sa dostáva do celosvetových procesov stále väčšieho a rýchlejšieho prieniku kultúr (Mistrík, 2006). Zlepšovať vzťahy medzi kultúrami môžeme cez nové kontakty a možnosti spolupráce, avšak na druhej strane často takto vznikajú i problémy a to hlavne v oblasti komunikácie z dôvodu nedostatočného poznania kultúry človeka, s ktorým komunikujeme. K tomu, aby sa teória multikulturalizmu spojila so spoločnosťou, je potrebný dostatok času na vzájomné poznávanie rozdielnych kultúr. *„Bezkonfliktný môže byť jedine spôsob tolerancie, keď si uvedomíme, že sme všetci určitým spôsobom iní, ale túto inakosť dokážeme tolerovať, lebo aj iní patria k nám, všetci sme ľudia“* (Lovisek, 2011, str.411). Ľudia väčšinou majú očakávania od iných ľudí z rôznych kultúr, že budú rovnakí ako „oni“ a pokiaľ tomu tak nie je, tak aby takí boli. Štruktúra interakcií s inými očakáva rovnakosť a rovnakosť tiež reprodukuje. Tým, ktorí sú iní a nechcú byť vylúčení zo spoločnosti sa ponúkajú mnohé stratégie ako žiť v spoločnosti. Tieto očakávania rovnakosti od ľudí iných kultúr, spoločnosť ale i prax mnohých inštitúcií berie ako samozrejmosť a tak im na

podporu vytvárajú prostredie kde sa môžu pohybovať dospelí imigranti ale aj ich deti. V posledných 20 rokoch migrácia zosilnieva a je situovaná hlavne v Európe. Deti iných kultúr začínajú byť viditeľne prítomné i v slovenských školských triedach. Poznávanie a rešpektovanie iných kultúr predpokladá interkultúrnu výchovu a vzdelávanie. Preto by multikultúrna výchova mala byť obsiahnutá vo všetkých vyučovacích predmetoch vo výchovno- vzdelávacom procese. Poznanie inej kultúry neznamena len ovládať jazyk danej krajiny, ale je potrebné pri takejto komunikácii brať na vedomie kultúrne štandardy a schémy myslenia a správania, pretože ich neznalosť môže spôsobiť neúspech (Šurmánková, 2012).

Školské prostredie

Nachádzame sa v období rýchlych zmien, zmien ktoré súvisia s demografiou, životným štýlom a vývojom spoločnosti. Školské prostredie sa teda musí rýchlo adaptovať. Tieto zmeny si vyžadujú celý rad vzájomne prepojených oblastí, vrátane metód v procese edukácie, ale i budovaní pozitívne ladenej atmosféry. Vzájomná dôvera medzi žiakmi a učiteľom, rešpekt, úcta a tolerancia medzi žiakmi sú faktory, ktoré v škole s pozitívnou sociálnou atmosférou dominujú (Šramová, 2013). Škola by mala mať za cieľ nielen učiť deti vedomostiam, ale i žiť vo vzťahu s inými i odlišnými v podmienkach daného školského prostredia. V zmysle súčasného smerovania výchovy a vzdelávania a podľa dokumentov Európskej únie by hlavným cieľom školy mala byť hlavne akceptácia odlišností všetkých detí školy pod jednou strechou, čím naplní filozofiu výchovy orientovanú na inklúziu a integráciu (Neslušánová, 2015). Podľa Janoška a Neslušánovej (2014, In Neslušánová, 2015) hlavnými cieľmi takejto integrácie by malo byť:

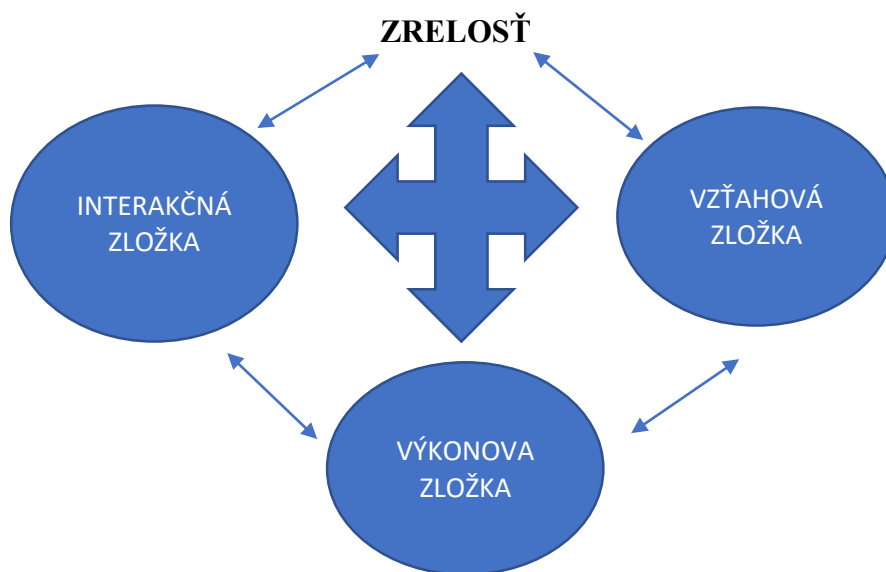
- vytvorenie školského prostredia orientovaného na podporu integrácie,
- skúmanie, hľadanie a nachádzanie nových spôsobov a riešení, ktoré by zlepšovali koncepciu výchovy, socializácie k lepšiemu spolunažívaniu žiakov v škole,
- transformovať bežnú školu na školu ako sociálno – výchovný priestor pre všetkých.

Školské prostredie neslúži teda len na odovzdávanie poznatkov, získavanie vedomostí, ale je tiež miestom sociálnej integrácie. Je zjednocujúcim priestorom kde sa môžu konfrontovať rozličné rasy, ale i rozličné kultúry detí.

Školské prostredie nie je zodpovedné iba v tom, aby rozširovalo edukačné a kognitívne schopnosti žiakov, ale malo by im sprostredkovať aj sociálne hodnoty, ktorých poznanie by malo viesť aj k pozmeneniu správania. Školu môžeme vnímať ako určitý sociálny organizmus, ktorý má vlastné ciele, hodnoty, normy a zložitú sieť interakcií a vzťahov, ktoré sú dané nielen

individuálnymi charakteristikami žiakov, učiteľov, ale aj ich sociálnymi pozíciami a rolami. Školské prostredie je prostredím, s ktorým žiak interaguje, čerpá z neho skúsenosti a emocionálne prežíva svoje vzťahy k ľuďom, ktorí toto prostredie tvoria. Škola je miesto, kde si žiaci rozširujú nielen svoju intelektuálnu oblasť, ale aj svoju sociálnu, ktorej základnou potrebou sú sociálne kontakty (Hvozdík, 1999). Vhodné školské prostredie a pozitívna sociálna atmosféra sú významným predpokladom pre vytváranie pozitívnych postojov žiakov k tolerancii, ale sú aj predpokladom ich zrelosti. Sociálno-psychologické zložky sociálnej atmosféry, ktoré sú vo významnom vzťahu so zrelosťou znázorňuje nasledujúci obrázok (obrázok č.1) (Dvorská, 2014).

1. Interakčná zložka (psychologická atmosféra, medziľudské vzťahy, sociálna začlenenosť)
2. Vzťahová zložka (vzťah k štúdiu, zameranosť na úspech, spokojnosť)
3. Výkonová zložka (kooperácia, komunikácia, štýl vedenia)

Obr. 1 Sociálno-psychologické zložky sociálnej atmosféry

Je veľmi dôležité v súvislosti s multikulturalizmom hovoriť o sociálnej atmosfére, o sociálnom ovzduší v škole, pretože len zrelé školské triedy len zrelí žiaci dokážu byť otvorení, tolerantní voči žiakom iných kultúr. Žiaci iných kultúr sa vďaka takýmto žiakom lepšie integrujú, pretože sa stretávajú s pochopením, s otvorenosťou a hlavne toleranciou. Sociálno-psychologické (výkonová, vzťahová, interakčná) zložky je možné chápať ako vnútorné faktory sociálnej atmosféry, ktoré určujú jej ladenie, avšak má aj svoje vonkajšie faktory (žiaci, učitelia, proces edukácie), ktoré určujú zase jej špecifickosť.

Žiaci a multikultúrna výchova

Tým ako Slovensko vstúpilo do Európskej únie a Schengenského priestoru sa slovenská spoločnosť ale i slovenská multikultúrna výchova ocitla v úplne novom priestore a naskytla sa jej tak možnosť rozvíjať sa v súlade s procesmi celej Európy. Zmenilo sa tak i kultúrne zastúpenie žiakov v slovenských školách. Mistrík (2008, In Šurmánková, 2012) rozlišuje tri skupiny žiakov v spojitosti s prostredím v ktorom sa nachádzajú:

1. žiaci z dominantnej kultúry,
2. žiaci z menšinových kultúr,
3. žiaci z rodín prisťahovalcov a utečencov, alebo tzv. nových menšín.

Ak hovoríme o žiakoch, ktorí prichádzajú do škôl s dominantnou kultúrou, máme tým namysliť tie deti, ktoré majú osvojenú slovenskú kultúru. Multikultúrna výchova tak má vplyv na rozvíjanie ich akceptácie menšinových a iných kultúr a učí ich spolupracovať s nimi. Snaží sa viesť žiakov k tomu, aby vlastnú kultúru nepovažovali za všeobecne platnú a nemennú, ani aby vlastnú kultúru nevyvyšovali nad inú. U žiakov z menšinových kultúr sa multikultúrna výchova snaží o to, aby na takýchto žiakov pôsobila v smere vzájomného rešpektovania príslušníkov iných menšinových kultúr, aby rešpektovali nositeľov dominantnej kultúry a učila ich vzájomnej spolupráci. Smeruje ich k tomu, aby nepresadzovali záujmy vlastnej skupiny na úkor menšín, aby vlastnú kultúru nevyvyšovali nad iné menšinové kultúry. Žiaci z prisťahovaleckých rodín a utečencov sa prostredníctvom multikultúrnej výchovy snažia zvládať základy medzikultúrnej komunikácie a taktiež ich pripravuje na život v novom prostredí. U takýchto žiakov môže byť integrácia veľmi komplikovaná. Dôvodom najčastejšie býva jazyková bariéra, špecifické metódy, prospech, motivácia a osobnostné problémy (Šurmánková, 2012). Hoci nie primárne, ale sprostredkované pôsobí školská multikultúrna výchova aj na rodiny žiakov. Žiaci prichádzajú domov so zručnosťami pre medzikultúrnu komunikáciu, s informáciami o multikultúrnom svete, s názormi, ktoré rešpektujú kultúrnu rôznorodosť. Takéto zručnosti, informácie, názory či postoje ovplyvňujú atmosféru rodiny. Multikultúrna výchova je veľmi dôležitá hlavne pre žiakov, ktorí pochádzajú z dominantných kultúr, nakoľko práve takáto kultúra určuje základné štandardy a hodnotové orientácie pre celú krajinu a práve u takýchto žiakov multikultúrna výchova mnohokrát odhaľuje psychické mechanizmy a núti k sebareflexii (Mistrík, 2008).

Učiteľ a multikultúrna výchova

Väčšina práce učiteľa prebieha v interakcii so žiakmi a inými ľuďmi. Je v neustálom kontakte s nimi, ale mnohokrát i rodičmi, kolegami, spolupracovníkmi. Rozvíja si tak stále svoju rôznorodosť svojej osobnosti. Sociálna interakcia a sociálna komunikácia je jedným z najčastejších a najdôležitejších nástrojov jeho práce. Zdravá osobnosť učiteľa by mala v zásade byť umiernená, samostatná v rozhodovaní a riadení, a mala by mať priateľský postoj voči druhým, ale aj voči sebe. Učiteľ je dôležitým medzníkom v živote žiaka tak ako i jeho rodič, pretože disponuje mocou ovplyvňovať vzťahové vzorce (Cviková, 2010). Súčasná pedagogika vníma osobnosť učiteľa ako rozhodujúci činiteľ v procese výchovy žiaka. V odbornej literatúre je učiteľ definovaný ako pedagogicko- výchovný pracovník, ktorý vedie výučbu, organizuje, vychováva.

V súčasnosti sa na učiteľa a jeho osobnosť kladú vysoké nároky aký by mal byť, aký je. Každý učiteľ z psychologického hľadiska je ale skutočná a konkrétna osobnosť. Pedagógom sa stáva vo chvíli, keď sa jeho žiaci, ale i spolupracovníci snažia o jeho pozitívne napodobňovanie. Tak ako v pracovnej oblasti i v školskej je učiteľ pracovníkom, ale nie je to jeho zamestnanie, skôr povolanie (Hocheľová, 2010). Úspešným a výkonným sa stáva postupne. Získava skúsenosti, prax a rozvíja svoj vrodenný potenciál. Samozrejme najdôležitejšie sú jeho osobnostné charakteristiky ako svedomitosť, presnosť, objektívnosť a disciplinovanosť (Mazalánová, Jakubková, Mazalánová, 2010).

Ako sa slovenskí učitelia vyrovnávajú s multikulturalizmom? Mnohé roky boli učitelia v interakciách len so žiakmi domácej kultúry a v dnešnej dobe čelia i interakciám so žiakmi, ktorí hovoria iným jazykom, narodili sa v inej krajine a dokonca aj inak vyzerajú. Učiteľom sa etnicita takýchto žiakov mnohokrát stáva neviditeľnou. Zo začiatku vnímajú jazykovú inakosť, ale po príchode takéhoto žiaka do triedy postupne takéto vnímanie inakosti zmizne. Pristupujú k takýmto žiakom rovnako ako k ostatným, ktorí sa narodili na Slovensku. Zároveň však predpokladajú, že každé dieťa je jedinečnou individualitou a teda potrebuje i individuálny prístup. Tieto dva predpoklady sú ale v rozpore. Buď sú teda žiaci rovnakí alebo jedineční. V súvislostiach s multikulturalizmom učitelia často nevidia, respektíve nechcú vidieť rôznosť svojich žiakov a problémy imigrantských detí vnímajú ako ich individuálne zlyhanie, nevedia o politikách začleňovania, navyiac nemajú pocit, že by niečo také mohli potrebovať. Prítomnosť detí, ktoré sú iné než deti z majority, nechápu ako výzvu ale ako komplikáciu výučby. Niet sa však čomu čudovať, nakoľko školy pri začleňovaní detí z rodín imigrantov vlastne čelia vo svojom spoločenskom mikrokozme problému, ktorému spoločnosť ako celok nikdy nebola doteraz vystavená, s čím zatiaľ nemá skúsenosti (Jarkovská, Lišková, Obrovská & Souralová, 2015). Učiteľ nezisťuje ako žiaci študenti jeho vyučovacie postupy a ani nikto iní objektívne

neskúma čo svojich žiakov naučil. Učiteľ v podstate nemá žiadnu spätnú väzbu, ktorá by bola zefektívnením jeho práce (Turek, 2001).

Vzťah žiaka a učiteľa sa v rámci učiteľskej etiky považuje ako za jeden z najdôležitejších problémov. Žiaci veľmi citlivo sledujú ako sa správa konkrétny učiteľ, či robí to, čo sa od neho v tejto pozícii očakáva. Učiteľ i žiak sú v rozdielnych sociálnych pozíciách, vyplývajú z toho i rozdielne sociálne role, ale ich stretnutie sa deje v spoločnom čase a priestore. Učiteľ a žiak tvoria určitý medziľudský vzťah, ktorý ovplyvňuje priebeh, výsledok i kvalitu spolupráce. Ich vzťah je daný sociálnymi pozíciami, ale i konkrétnymi zvláštnosťami ako je vek, pohlavie, vedomosti, osobné črty, postoje, očakávania. Posudzovanie správania sa učiteľa žiakom je veľmi citlivá oblasť nakoľko ide o posudzovanie a hodnotenie individuálnych charakteristík učiteľa, jeho spôsobov správania sa voči žiakom v triede. Tento problém je možné vyriešiť cez zisťovanie vzájomných interakcií a to prostredníctvom identifikácie vzťahu žiaka s predmetom, ktorý je učiteľom vyučovaný, nakoľko dnešný systém školstva vo veľmi nízkej miere umožňuje zisťovanie iných interakcií, pretože učitelia sú natoľko zaťažovaní osnovami a plánmi plnenia, že im nezostáva čas vytvárať si vzťahy so žiakmi mimo edukácie. Do hodnotenia a posudzovania učiteľa žiakom vstupuje množstvo faktorov ako:

- osobnostné charakteristiky žiaka,
- osobnostné charakteristiky učiteľa,
- obsah vzdelávania
- priebeh vyučovania
- didaktické prostriedky (Adamík Šimegová, 2015)

Najdôležitejším aspektom pri realizácii vzdelávania sú bezpochybne multikultúrne kompetencie pedagógov. Tieto kompetencie nadväzujú a vychádzajú z komunikatívnych kompetencií, ktoré sa viažu na schopnosť konať v cudzom jazyku, sociokultúrne a pragmaticky vhodným spôsobom. Ak hovoríme o multikultúrnej kompetencii pedagóga máme na mysli schopnosť, resp. súbor schopností určitého správania sa v konkrétnej situácii. Ide však o taký typ správania v konkrétnej situácii, ktorý je vhodný a efektívny. Ide však o veľmi komplikovaný proces a takýto multikultúrne kompetentný učiteľ by mal:

- nájsť sa v multikultúrnosti,
- nájsť multikultúrnosť v sebe,
- učiť sa o sebe samom,
- vedieť analyzovať sociálny svet v ktorom žije ale i všeobecný stav a vzájomnú závislosť sveta,

- musí byť ochotný profesionálne multikultúrne sa vzdelávať (Haapenenová, 1999, In Šurmáneková, 2012).

Príprava učiteľov v pregraduálnej aj postgraduálnej príprave sa musí orientovať týmto smerom. V pregraduálnej príprave je potrebné posilňovať formovanie učiteľských kompetencií v súvislosti s akademickou prípravou a čiastočne aj na jej úkor. Učiteľa, ktorý je moderný treba pripravovať tak, aby sa počas štúdia na vysokej škole rozvíjali hlavne jeho pedagogické a odborovo-predmetové kompetencie, pričom by mal byť podporovaný aj rozvoj všeobecného vzdelania budúceho učiteľa a jeho osobnostný rast.

V postgraduálnej príprave učiteľov je nutné dobudovať systém komplexného a niekoľkoročného preškolenia všetkých učiteľov, aby ich schopnosti a zručnosti rešpektovali nové trendy vo vzdelávaní. V pregraduálnej príprave aj v celoživotnom vzdelávaní učiteľov je nutné rozvinúť (či vlastne kompletne vybudovať) nové spôsoby diagnostikovania a hodnotenia žiakov v škole (Lovisek, 2011).

Proces edukácie a multikulturalizmus

Vyučovací proces, alebo proces edukácie je cieľavedomý, postupný, systematicky organizovaný proces vzájomne sa podmieňujúcich činností vedenia školy, pedagógov a žiakov. Na tieto činnosti má vplyv materiálno- technologické zabezpečenie školy, priestory školy, financovanie školy, ale i spolupráca ako so žiakmi tak i s rodičmi. Celý proces je vedený, alebo cielený na vzdelanie, výchovu ale i všestranný rozvoj osobnosti. Dôležitým prvkom edukácie sú ciele. Sú definované prostredníctvom výučby. Na proces edukácie majú vplyv vonkajšie i vnútorné podmienky školy. K týmto podmienkam patrí napríklad pripravenosť žiakov, pedagógov, materiálne zabezpečenie. V rámci efektívneho fungovania je potrebné spomenúť efektívnu spätnú väzbu a preto musí byť tento vyučovací proces dvojsmerný. Dobrá výučba je spojená s dobrým vyučujúcim, ktorý je odborníkom vo svojom odbore, má ľudský prístup k žiakom.

Do efektívnosti vyučovacieho procesu sa do veľkej miery premieta jednak osobnosť učiteľa, ale aj jeho vzťah k práci (Vašutová, 2003). Vzdelávací proces by mal byť realizovaný ako proces spolupráce, kooperácie, ktorý je založený na spoločných cieľoch a pre všetkých zúčastnených má rovnako vážny význam. Ak sa v procese edukácie podarí vytvoriť sociálna atmosféra spolupráce, prinesie to pocit radosti z vykonanej práce, vyučovanie bude zaujímavejšie, študenti získajú dobré sociálne skúsenosti. Ukazuje sa, že ak multikultúrnou výchovu spojíme s klasickým procesom edukácie, tak obsahovo sú si veľmi blízke, hlavne čo sa týka oblastí výchovy, prípadne, že sa obsahovo objavuje v konkrétnych školských

predmetoch. Ide o oblasti týkajúce sa výchovy k ľudským právam, výchova k tolerancii, občianska výchova, globálna výchova, na kultúrny obsah sa zameriava estetická výchova, na morálny obsah zase etická výchova.

V školstve na Slovensku v minulosti prevládalo hlavne encyklopedicky zamerané vzdelávanie, ktoré bolo založené na získaných faktoch, ktoré sú usporiadané podľa štruktúry vedných disciplín a oblastí, nie podľa životných kompetencií (zručností, schopností, postojov), ktoré by sa mali u žiakov budovať. Naše školstvo v mnohých oblastiach neuvažovalo o človeku ako takom zo sociálneho pohľadu. Je potrebné preto zdôrazniť že, z pohľadu psychológie sa človek vyvíja ako komplexná a zložitá bytosť. Zložky osobnosti sú neustále v pohybe. Zmena jednej zložky ovplyvňuje zmenu tej druhej. V spojitosti s encyklopedicky orientovaným školstvom sa presadzovala hlavne prírodovedná orientácia, ktorá v posledných rokoch prevládala (žiaci na školách si vyberali jeden prírodovedný predmet, ale humanitný vynechávali, alebo učebné osnovy pre všeobecné gymnáziá v ktorých prírodovedné predmety majú väčší rozsah ako humanitné). Školy u svojich absolventoch preferovali hlavne kognitívne zručnosti. Dodnes neexistuje žiadna seriózna analýza zručností, postojov, schopností a vedomostí, ktoré by hovorili o profile žiaka či študenta končiaceho školu, existujú len všeobecné proklamácie (Mistrík, 2006).

Moderné školstvo by malo pripraviť žiaka pre neustále sa meniaci svet, pre niekoľkonásobnú zmenu profesijnej orientácie v priebehu života, ale i pre neustály proces učenia a rozvoja vlastných kompetencií. Týka sa to samozrejme aj tolerancie voči iným. V súčasnosti slovenské školstvo je schopné z už existujúcich predmetov vedieť sa okamžite venovať týmto zmenám, pretože v prvom rade vedú žiakov k porozumeniu súčasnej kultúry, k jej dynamike, k schopnosti vedieť interpretovať javy sociálneho sveta. Ide hlavne o predmety vo výučbe ako občianska výchova, etická výchova a estetická výchova. Popri tom je samozrejme potrebné, aby škola pripravila žiakov na kultúrne diferencovanú spoločnosť a to cez rozvinutie multikultúrnej výchovy. Výchova k občianstvu neumožňuje žiakovi skúmať kontroverzné sociálne a politické problémy a otvorene o nich diskutovať spôsobom kritického myslenia. Sústreďuje sa hlavne na klasické vyučovanie v štruktúre učiteľ-učebnica-žiak. Dochádza tak k oddelovaniu výchovy a vzdelávania. Takou skutočnosťou je i výskum realizovaný na Slovensku v roku 1999 The Inter-national Association for the Evaluation of Educational, ktorý upozornil na závažnú skutočnosť týkajúcu sa výchovy k občianstvu: Výskum zistil, že vedomosti slovenských žiakov sú na veľmi dobrej úrovni, avšak zanedbaná je hlavne príprava žiakov na to aby sa podieľali na občianskom živote. V postojoch

žiacov sa prejavila hlavne nechúť a slabá snaha aktívne sa zúčastňovať občianskeho života (Čáповá, Sklenárová, 2002).

Cielená výchova k občianstvu existuje v slovenskej spoločnosti len v rámci formálneho školského vzdelávania. Preto sa v prvom rade musí zmeniť formálna výchova k občianstvu, teda občianska výchova ako školský predmet. Predmet by mal v prvom rade rozvíjať myslenie o svete, o človeku, o hodnotách a iných kultúrach či dokonca možnej rozdielnosti. Škola by mala byť tá, ktorá odovzdáva žiakom nielen poznatky, vedomosti, ale taktiež ich integruje do spoločnosti tým, že ich zoznamuje s dôležitými hodnotami, normami a vzorcami správania. Škola je sekundárnou socializačnou skupinou, preto je potrebné na ňu nazerať rovnako s dôležitosťou ako na rodinu, ktorá je primárnou socializačnou skupinou. Socializácia a edukácia je do veľkej miery ovplyvňovaná sociálnym zázemím. Multikultúrna výchova je dôležitým prvkom výchovno-vzdelávacieho procesu, pretože je tiež predpokladom pre úspešnú socializáciu, alebo integráciu človeka do pluralitnej európskej spoločnosti (Bakošová, 2011, In Šurmánková, 2012).

Stratégie, ktoré školy využívajú na to ako sa vyrovnat' s „inakosťou detí“ konkrétne detí imigrantov je rozsiahla. Tými stratégiami môže byť zviditeľnenie ich rozdielnosti formou rešpektovania ich odlišnosti s využitím pri edukácii a výchove, ale i zneviditeľnenie formou zaradenia do oddelených tried, alebo špeciálnych škôl. Zdôrazňovanie rozdielov medzi deťmi je nielen nekorektné, ale taktiež vnáša do triednych kolektívov neklud, disharmóniu a narušenie dynamiky triedneho kolektívu, v neposlednom rade komplikuje pedagogické procesy a prácu učiteľa (Jarkovská, Lišková, Obrovská & Soralová, 2015).

Literatúra

- ADAMÍK- ŠIMEGOVÁ, M. (2015). *Školský psychológ v procese hodnotenia interakcie učiteľa so žiakmi základnej školy a vzťahu žiakov k vyučovacím predmetom*. Školská psychológia a kvalita života v edukácii – Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Ďuričove dni. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. ISBN 978-80-8082-837-0.
- BURYÁNEK, J. a kol. (2002). *Interkulturní vzdělávání*. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Praha: Člověk v tísní, spol. při ČT, o.p.s. v nakladatelství Lidové noviny
- CVIKOVÁ, V. (2010). *Bio- psycho- sociálny model zdravia*. Zborník z 5. ružinovskej konferencie „Podpora a ochrana zdravia učiteľov“. Bratislava: Stimul.
- ČÁPOVÁ, M. – SKLENÁROVÁ, I (2002). *Výskum občianskeho vzdelávania štrnásťročných žiakov v SR. Civic education study*. Bratislava : ŠPÚ. ISBN 80-85756-74-9

- DVORSKÁ, B. (2014). *Porovnanie vybraných psychologických ukazovateľov súkromnej a verejnoprávnej vysokej školy*. Rigorózna práca: Fakulta psychológie Paneurópskej vysokej školy.
- HOCHÉLOVÁ, M. (2010). *Centrum zdravia a osobnostného rozvoja učiteľov*. Zborník z 5. ružinovskej konferencie „Podpora a ochrana zdravia učiteľov“. Bratislava: Stimul
- HVOZDÍK, S. (1999). *Vybrané kapitoly zo školskej psychológie*. Prešov: VIENALA. ISBN 80-88922-03-8
- JARKOVSKÁ, L., LIŠKOVÁ, K., OBROVSKÁ, J., SOURALOVÁ, A. (2015). *Etnická rozmanitosť ve škole – stejnost v různosti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0792-4.
- LOVISEK, J. (2011). *Multikulturalizmus a problémy integrácie moslimských prisťahovalcov*. Sociológia 43, č.4. Sociologický ústav SAV: Bratislava. ISSN 1336-8613
- MAZALÁNOVÁ, V., JAKUBKOVÁ, V. (2010). *Edukácia učiteľov v problematike zdravia*. In: Podpora a ochrana zdravia učiteľov. Bratislava: Stimul. s. 29-35. ISBN 978-80-8127-013-0.
- MISTRÍK, E. (2006). *Slovenská kultúra v multikulturalizme*. Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa: Nitra. ISBN 80-8050-909-3
- MISTRÍK, E. (2006). *Slovenská kultúra v multikulturalizme*. Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa: Nitra. ISBN 80-8050-909-3
- NESLUŠANOVÁ, S. (2015). *Škola ako otvorený a spoločný sociálno- výchovný priestor či zrkadlový odraz súčinnosti práce učiteľov a odborných zamestnancov*. Školská psychológia a kvalita života v edukácii – Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Ďuričove dni. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. ISBN 978-80-8082-837-0.
- ŠRAMOVÁ, B. (2013). *Kultúra školy a sociálna klíma ako súčasť marketingovo-orientovaného prístupu v školskom prostredí*. Psychologické aspekty kvality školy – Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Bratislava: PROFKREATIS. ISBN 978-80-970764-1-2.
- ŠURMÁNEKOVÁ, J. (2012). *Multikulturalita v kontexte edukácie*. Výskum v sociálnych vedách. Zborník príspevkov z III. doktorandskej konferencie konanej 9. novembra 2012 v Prešove. ISBN 978-80-555-0801-6
- TUREK, I. (2001). *Školstvo v štátoch OECD a EÚ*. Bratislava: MC. ISBN 80-8052-107-7
- VAŠUTOVÁ, J. (2003). *Vysokoškolský učiteľ v kontraste teórie a reality*. In: Pedagogická revue., r. 55, č. 3, s. 231- 242. ISSN 1335-0404

Kontakt:

PhDr. Beáta Dvorská, PhD.

Fakulta psychológie PEVŠ

Tomášikova 20

Bratislava 821 02

beata.dvorska@paneurouni.com